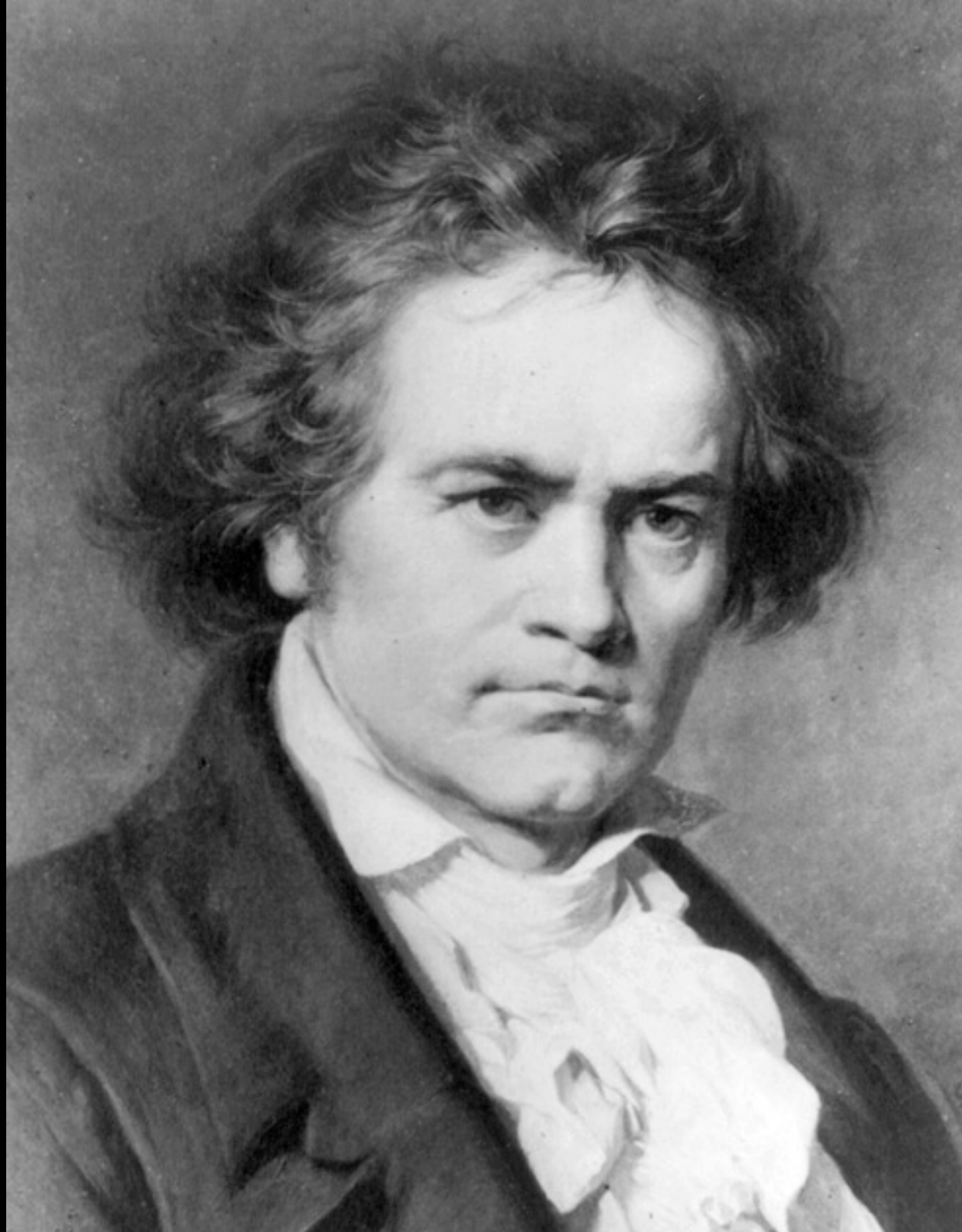

BEETHOVEN

- povijesne izvedbe
glasovirskih sonata

Odlučili smo našim čitateljima, poglavito onim mlađim među njima, predstaviti nešto starije interpretacije Beethovenovih sonata ili bolje rečeno referentne povijesne izvedbe koje ne spadaju u suvremeni trend povijesno obaviještenih izvedbi, ali daju sjajan uvid u razvoj modernog pijanizma i njegove neraskidive veze s tradicijom izvođenja Beethovenovih glasovirskih sonata.

Sonate za glasovir

Artur Schnabel

EMI mono CHS7 63765

Snimke posljednjih Beethovenovih sonata pod prstima Artura Schnabela (1882.-1951.) predstavljaju poslasticu u diskotekama rijetkih audiofila. Radi se o snimkama načinjenim tijekom tridesetih godina prethodnog stoljeća, dakle, na prijelazu iz eksperimentalne u ranu proizvodnu fazu diskografske industrije. Odatle brojni problemi na koje tadašnji producenti nisu ozbiljnije obraćali pažnju: neujednačenost tonske slike (snimke su rađene kroz dugi niz godina, te su razlike između nekih sonata vrlo upadljive), udaljenost mikrofona i položaj s obzirom na klavir, "raštimavanje" instrumenta, te očito snimanje "u komadu", bez zaustavljanja i naknadnog korigiranja tehničkih grešaka. Stoga je

teško te stare snimke mjeriti parametrima današnjeg, "razmaženog" uha. Stockhausenovski početak sonate "Hammerklavier", ili "raštamani" e2 u sonati u A duru op. 101 rariteti su koje danas niti ne možemo zamisliti na suvremenim snimkama. No očito su nekada davno neka druga mjerila tvorila ukus publike, a i kriterije profesionalaca.

Prije svega ostaloga, to je bilo pitanje prijenosa znanja i umijeća interpretacije. Usporedivši s današnjom situacijom, nekada su rijetki imali tu sreću da od korifeja tradicije nauče principe interpretacije, i da ih još k tome mogu provjeriti u praksi. Tako Schnabel predstavlja jedan od izdanaka moćnog Lisztovog pedagoškog stabla, koje se preko Leschetizkog iz Beča granalo preko cijele Evrope. Taj listijanski pristup klaviru se uočava ponajprije u pristupu ritmici. Naime, istovremeno se izgrađuju dvije često međusobno različite ritmike makrostrukture i arabeske. Njihova različitost mora biti toliko sitna da je prostom uhu nečujna, a ostavlja onaj poznati dojam "ostajanja bez daha" prigodom slušanja takve interpretacije. Ovaj fazni pomak dviju konzistentnih ritmika niti povijesno nije proizvod nekakvog hira, već u biti potraga za bojom zvuka instrumenta čiji se zvuk neminovno prebrzo gubi. Tako na transcendentalnoj razini nalazimo ono što nam je zvučno iskustvo, primjerice ljudskog glasa, simfonijskog ili gudačkog orkestra.

Upravo ovakva čudesna interpretativna sposobnost razlikuje Schnabela od velikog broja "brzoprstih" majstora klavira danas. Igra između tempa i boje predstavlja osnovni interes njegovog pristupa glazbi uopće. Jasno da ta igra nije tek nekakva

puka proizvoljnost već moguća zvučna rekonstrukcija skladateljeve partiture; stoga njegova arabeska zvuči uzbuđenije od gama bilo kojeg drugog virtuozu; stoga njegov pijanistički slog zvuči prozirnije, a istovremeno moćnije od mnogih kasnijih "glasnih" pijanista. No najupečatljiviji dojam ostavljaju svakako čarobna *pianissima* sporog stavka sonate "Hammerklavier", ili drugog stavka sonate op. 111, u kojima Schnabel postiže doista nezemaljski mir i čistoću zvuka u pokretu. Iz njih ne govori tek veliki pijanist, već i veliki glazbenik, kako pratilac ljudskog glasa, tako i komorni majstor.

Mladen Tarbuk

32. klavirske sonate, *Andante Favori*, 32 varijacije u c-molu,

33 Diabelli varijacije

Claudio Arrau

Philips 473 782 (11 CD)

U svojoj knjizi o Beethovenu, Charles Rosen, po meni s pravom, preferira ustrajni proces sazrijevanja i transformacija kroz koje prolaze različite interpretacije sonata, za razliku od tzv. stilskih čitanja koja su zauzeta odabirom instrumenata, agogike i sličnim. Rosen tvrdi da život djela ovisi o svemu onome što su interpreti u ovih 150 godina uspjeli shvatiti i prenijeti od veličine sonata i u doživljaj publike ugraditi ponešto novo, a ne istraživati i ponavljati greške i nesavršenosti Beethovenovih suvremenika. Evolucijsko gledanje će slušati glazbu, a ne zvuk fortepiana Antona Waltera iz Beča iz 1875. godine.

Pijanist koji je djelovao tijekom čitavog prošlog stoljeća, jedan je od rijetkih koji je briljirao u svemu čega se dotakao, a repertoar mu je bio naprosto nezamislivo velik. Koncertirao je čitavog života, ustrajno i često, neumorno unapređujući stil i šireći repertoar. Beethovenove je sonate svirao isto tako čitavog života, a snimio ih je nekoliko puta. Kao što su tridesetdvije sonate kompletna djela, tako se može reći da ih je shvatio Arrau, jer je i on bio kompletni pijanist. Na svoj je način primijenio Beethovenovu oprečnost: vjernost tekstu, ali uz potpunu slobodu izraza. U pravoj ravnoteži, uspoređujući prve i posljednje snimke, Arrau je samo usavršavao svoju izvedbu, ništa nije trebalo mijenjati jer je pristup bio točan.

Diskografija Claudia Arraua je ogromna, ali u pločama koje preporučamo izdvojeno je samo srce njegove svirke u dugom životu od 1903. do 1991. godine: svih tridesetdviju sonata, odabranih onako kako je Arrau mislio da ih je najbolje svirao, bilo kad mu je bilo 30 ili 80 godina. Dakle, Arrau preporuča Arraua, više od toga se ne može dobiti. Ili može, a to je spomenik XX. stoljeću, jer je Arrau brusio svoje izvedbe desetljećima, dolazeći dakako u kontakt i s ostalim izvođačima i njihovim pristupom pojedinim sonatama. Arrau se mogao pred svakim pohvaliti da ga ima "u šaci"; ako je riječ bila o oktavnim pasažima, upotrebi pedala ili *una corde*, pravim tempima, kod Arraua je sve kao kod velikoga stabla niklo sve na jednom mjestu i od prve klice raslo u svim smjerovima, pa možda i nije čudno da se nikakav interpretativni obrat nije dogodio tijekom stoljeća.

Ova se sabrana djela interpretacije Claudia Arraua mogu slušati kao uvod i početno upoznavanje s glazbom Ludwiga van Beethovena, zatim kao proučavanje pojedinih karakteristika stila i dometa ovoga skladatelja, kao i vrhunski doživljaj kad već puno znate o Beethovenu i doživjeli ste mnoge i mnoge interpretacije. Kao kod svih velikih tumača, sve manje ćete čuti Arraua, a sve više Beethovena.

Svaka je ploča popraćena podacima o mjestu i vremenu izvedbe, kao i ponešto o samom sviraču. No, Claudio Arrau je proveo svoj život za instrumentom i njegova je poetska biografija sadržana (za nas) na pločama, a realna više sliči voznom redu puta oko svijeta u 80-ak godina.

Đurđa Otržan

32. klavirske sonate

Wilhelm Kempff

DG 477 7958 (8 CD)

Priča o najboljima izvedbama Beethovenovih sonata obično započinje s legendarnim Schnabelovim interpretacijama iz '30-ih godina prošloga stoljeća (EMI mono), a potom se u stereo zapisu uvijek kao nezaobilazni u izvedbama pojedinih sonata na(d)meću Wilhelm Backhaus, Emil Gilels, Svjatoslav Richter ili Claudio Arrau. Mnogi od spomenutih ili nisu snimili sve sonate, ili je kvaliteta snimki upitna, ili razina izvedbi neujednačena. Dakle, ako moram preporučiti komplet dobro snimljenih sonata, iskače kao očigledan izbor Wilhelm Kempff, i to gotovo bez konkurencije.

Wilhelm Walter Friedrich Kempff (1895.-1991.) počeo je javno svirati 1917. godine, a posljednji recital održava u Parizu 1981. godine, a tada se povlači zbog Parkinsonove bolesti. U tih gotovo šezdeset i pet godina javnog nastupanja proslavio se prvenstveno kao interpret Beethovena i Schuberta. Njegovog Beethovena odlikuju umjerena tempa i dinamika, uz nevjerojatan osjećaj za ritam. Sklonost lirizmu i spontanom interpretiranju naročito uspješno dolazi do izražaja u Beethovenovim "umjerenijim" sonatama – spomenimo tek "Mondschein", "Pathetique" i "Waldstein sonatu". Kada djelo traži veliku gestu i čeličnu šaku, tu je Kempff nešto suzdržaniji – "Appassionata", no u drugu ruku njegov "Hammerklavier" je gotovo savršen. Glede te njegove izvedbe čuven je komentar Jana Sibeliusa kojem ju je Kempff odsvirao nekoliko mjeseci prije skladateljeve smrti: "Niste to odsvirali kao pijanist, već kao ljudsko biće". I u tome komentaru sažeti su svi razlozi i uzroci izvrsnosti njegovih izvedbi.

Sve Beethovenove sonate nesumnjivo su sjajno izvedene i vrlo dobro snimljene, pa ih mogu preporučiti svakom i kao prvi izbor i kao "dopunu" već nabavljenim izvedbama. Treba napomenuti i to da mnogi znalci preferiraju Kempffov prvi mono ciklus zbog još izraženije spontanosti njegovih interpretacija.

Ivan Supek

Klavirske sonate: Pathétique, Mondschein, Appassionata, Les Adieux op. 13 u c-molu, op. 27. u cis-molu, op. 53 u f-molu i op. 81a u Es-duru

Arthur Rubinstein

RCA/BMG 74321 68006 2

Četiri najpopularnije Beethovenove klavirske sonate ("Pathétique", "Mondschein", "Appassionata" i "Les Adieux"), snimljene davne 1962. i 1963. godine, pojavljuju se sada u novom ruhu – 24-bitnom/96kHz *remasteringu*, dovodeći time do fiktivnog savršenstva nezaboravno umijeće Arthura Rubinsteina, uz Horowitza jedne od najznačajnijih osobnosti romantičarskog interpretativnog stila virtuoznog karaktera. Orijentiranost na djelo, *opus*, jedna od značajki dotičnog i interpretativnog stila naslijeđenog iz XIX. stoljeća, dotaknula je i ovu kompaktnu ploču, podarivši joj one neuhvatljive trenutke doradene preciznosti (izuzev tek ponekog neodsviranog ukrasa iz "Patetične", "Sonate u c-molu", op. 13, ili "Mjesečine", "Sonate u cis-molu", op. 27) i lijepog zvuka koje suvremeni pijanisti svojim besprijeornim pijanističkim zahvatima mogu tek oponašati, no u tek rijetkim slučajevima *proizvesti* kao izraz svog izvođačkog "ja".

Rubinstein je ovdje autoritet čiju bi se superiornost jedva usudio osporiti pokoji neiskusni i arogantni mladac ili stariji i nešto iskusniji poznavatelj... možda s prigovorom da čistunska savršenost s vremenom dojadi i vodi k sterilnosti – interpretacijske i slušateljeve. Da li je to slučaj i s ovom Rubinsteinovom snimkom, u konačnici bi ipak moralo ostati subjektivnom ocjenom. Objektivnom činjenicom ostaje da je Rubinstein – za razliku od RCA koji je ploču pribrojio seriji naslovljenoj "Bečka klasika"! – znao procijeniti raznolikosti Beethovenovih stilova, pristupivši svakoj sonati kao "Werku", pažljivo odmjeravajući količinu agogike u ovdje pomalo suzdržanoj "Patetičnoj" ili davajući si oduška u virtuosnim i virtualnim

rogovima obilja "Appassionata", "Sonate u f-molu", op. 53, ili "Trećeg stavka" "Mjesečine", a istovremeno ipak tražeći zajednički nazivnik kojim bi ih povezao i ujedinio – "romantički Beethoven". Od mnogih mogućnosti čitanja Beethovena ponuđenih u klavirskim sonatama, posebno onima s nazivima koje sa sobom odmah povlače konotacije "programnog", što se posebno zaoštava u "Les Adieux", "Sonati u Es-duru", op. 81a, mogao bi se primjerice odabrati i ovaj. On bi se dao čitati u romantičkom vrednovanju instrumentalne glazbe postignutom i Beethovenovim označavanjem svoje sonate kao "pathétique" – daleko od svih naknadno nastalih beethovenovskih klišeja, dakle jednako vrijednom poput tragedija i oda, koje su u estetičkoj svijesti s kraja XVIII. st. (primjerice za Sulzera) bile jedini istinski nositelji "pathosa", onih "velikih i uzvišenih strasti", kako ih je tada nazvao i Campe. "Pathétique" u naslovu – od samog Beethovena nedefinirana kategorija – bi se pri tom mogao razumjeti prvenstveno kao napomenu za interpreta, koji bi djelo trebao izvesti kao da je to Klopstockova oda. Iako slovi kao interpret sa zaleđem XIX. st., Rubinstein se, bez obzira čitao ili ne onodobne estetičke traktate, nije dao uhvatiti na lijepak krivog poimanja "romantičkog" i "patetičnog" u glazbi XIX. st., što je čest slučaj s izvedbama koje sve shvaćaju sladunjavo doslovno.

Možda je RCA mogla uvrstiti i neku od posljednjih Beethovenovih sonata i time putanju dovesti kraju. Završavajući s "Les Adieux", kompaktna je ploča izrekla ipak ponešto nedorečeni "Zbogom".

Helena Novak